

KULTUR-PSYKOLOGI I GLOBALISERINGENS TIDSALDER

INDLEDNING

Peter Berliner og James Heimann

1.

Den tværkulturelle psykologi har udviklet sig meget gennem de 13 år, der er gået siden *Psyke & Logos* udsendte et temanummer om Kulturpsykologi (nr. 1, 1988). Fra at opfatte psykologiens rolle som at beskrive forskelle mellem forskellige kulturers indflydelse på kognition, emotion og perception er interessen i stigende grad samlet omkring at undersøge de udvekslingsprocesser, der er mellem mennesker, der beskriver sig som tilhørende forskellige kulturer. Dette interkulturelle niveau er rykket i fokus. Og er nu videre udviklet til også at omfatte et transkulturelt niveau, nemlig de transaktioner, der forudsætter en viden om selve kulturmødet, dvs. en over-kulturel kompetence.

Denne udvikling er udvirket af, at der sker en øget migration, der gør udvekslingen på tværs af – og over – kulturer stadig mere nærværende for millioner af mennesker. Også kommunikationsmidlernes udvikling bidrager til denne proces. Om end der stadig er meget store forskelle i menneskers livsmuligheder – i den forstand at verdens ressourcer ikke er blevet »globaliserede« – lever vi faktisk efterhånden på nogle områder i den globale landsby.

Med flyvemaskinens indførelse begyndte byerne at få samme spinkle forhold til menneskelige behov som museer har.

(McLuhan 1967, side 113).

Dette citat, der viser at med tiden er Monty Python ved at blive socialrealisme, udtrykker ét aspekt ved ideen om den globale landsby. Til metaforen hører, at landsbyer er fyldt med problemer, sladder, medmenneskelige spændinger og intriger – og bastant mistro mod enhver fremmed. I den globale landsby er der ingen fremmede – eller er der? Måske fører globaliseringen til at vi alle bliver de(n) fremmede.

I dagligdagen møder mange professionelle den (for én selv etnisk) fremmede i sit arbejde. Dette gælder både her i landet som når man rejser ud i forbindelse med arbejde, f.eks. i nødhjælps- eller fredsbevarende indsatser. At rejse ud og at komme hjem er processer, der påvirker én ved at

understrege éns vedvarende fremmedhed. Som Alfred Schutz, der selv var flygtning, skrev allerede for over 50 år siden:

He (the stranger) is no longer permitted to consider himself as the center of his social environment, and this fact causes again a dislocation of his contour lines of relevance (Schutz, A. 1964: 99)

De mennesker, der i det daglige arbejde mærker til at det danske samfund er blevet en del af det globale samfund og dermed i stigende grad multi-etnisk, er de, der arbejder indenfor sundheds- og socialområderne og det pædagogiske område. Disse områder er netop de steder, hvor psykologer ofte befinder sig.

Disse professionelle bidrager i stadig stigende grad til en teoretisk funderet, anvendelsesorienteret vidensudvikling indenfor transkulturel psykologi. Denne vidensudvikling knytter sig ofte an til rådgivnings- og behandlingsfunktioner og inkluderer både direkte intervention og træning af andre, der skal varetage denne intervention i direkte kontakt med forskellige brugergrupper. Disse brugergrupper omfatter målgrupper såsom immigranter, etniske minoritetsgrupper, og modtagere af nødhjælps- og udviklingsbistand i katastrofe- eller kriseramte samfund overalt på jorden.

Udviklingen af en videnskabeligt funderet viden om psykologiske mekanismer i transkulturel kommunikation, intervention og udvikling øger muligheden for at den faglige kompetence kan bringes i anvendelse i konkrete, multi-etniske praksisser. Denne kompetence øger potentialet for at kunne forholde sig til de specielle stress-belastninger og krav, der udspringer af en arbejdssituation kendetegnet ved kulturmøde i bred forstand.

Disse kompetencer kan omfatte kendskab til:

- Multi-kulturelle kommunikationsformer – herunder psykologiske og antropologiske teorier om interkulturel kommunikation;
- Transkulturelle psykologisk teorier om personlighed og social støtte;
- Forholdet mellem situationsfaktorer og kulturelle faktorer;
- Praktisk anvendelse af psykologiske metoder i forskellige, fagligt definerede situationer;
- Organisationspsykologi i en multi-kulturel sammenhæng – herunder handlings- og forhandlingsteori med relevans for praktisk arbejde i nationale og internationale statslige og ikke-statslige organisationer;
- Lærings- og kompetence processer i en multi-kulturel og global kontekst;
- Belastnings-, stress- og copings-teorier i global og multi-etnisk sammenhæng
- Psyko-traumatologi: symptomatologi, ætiologi og prognose i en transkulturel sammenhæng – psykologisk og antropologisk belyst;

- Psykologiske aspekter ved konfliktløsning;
- Community baserede teorier om psykosocial intervention for mennesker, der er blevet udsat for krig, katastrofer og andre potentielt traumatiserende hændelser.

Det multi-kulturelle er ikke mere en form for afvigelse fra en normaltilstand, men er et vilkår, der kendetegner mange sociale og professionelle relationer. Kultur og etnicitet som adskillelsesfaktorer er stadig markante – f.eks. i form af etnisk udrensning i forbindelse med dannelse af nye nationalstater. Men selv om vi alle er fremmede i det globale samfund, implicerer det globale samfund også at vi alle er afhængige af hinanden. For første gang i historien er der teknisk mulighed for at tale om en menneskehed – hvor hvert eneste menneske i princippet kan komme i direkte kontakt med enhver anden. Ligesom sommerfuglen i kaos-teorien kan påvirke vejret, således kan en enkelt kinesisk ung mand, der stiller sig ud foran en kampvogn, påvirke historiens gang for os alle.

I stigende grad er det sådan – på verdensplan – at:

*No man is an Island,
intire of it selfe,
everyman is a peece of the Continent,
a part of the maine;
if a Clod bee washed away by the Sea,
Europe is the lesse,
as well as if a Promontorie were,
as well as if a Mannor of thy friends or of thine owne were;
any mans death diminishes me,
because I am involved in Mankinde;
And therefore never send to
know for whom the bell tolls;
It tolls for thee.*

(*For Whom The Bell Tolls* in MEDITATION XVII. Devotions upon Emergent Occasions by John Donne (1571-1631)).

2.

Artiklerne i dette temanummer samler sig i grupper mht. emner og synsvinkler.

Den første gruppe rummer artikler, der undersøger forholdet mellem kultur og sindslidelser, herunder diagnosticering. **Inge Lyng**e indleder med at sætte fokus på social forandringer og kulturkonflikter som mulige aktører

i udviklingen af skizofreni. **Birgit Petersson** beskriver, hvorledes depression kan ses i relation til hvilke følelser, der er socialt accepterede for mænd og kvinder i forskellige samfund. **Gretty Mirdal** viser i den første af to artikler, hvorledes ideen om kulturspecifikke syndromer forvirrer forståelsen af de universelle og de kulturspecifikke aspekter ved psykiske lidelser. I den anden artikel vises det, hvorledes vores aktuelle metoder til at vurdere og behandle psykiske lidelser rummer en implicit etnocentrisme. **Mirjam Høffding Refby** beskriver, hvorledes beskrivelser af traumatisk stress tager udgangspunkt i en vestlig, individualiseret opfattelse af traumatisering – og peger på et socialpsykologisk alternativ. **James Heimann** beskriver ud fra antropologiske undersøgelser, hvorledes kulturopfattelsen viser sig i vurderingen af traumatisk stress. **Peter Berliner** viser, hvorledes kulturbegrebet kan ændres således at det åbner for fælles processer (det transkulturelle) frem for at føre til forskelsdannelse og eksklusionsprocesser.

Den næste gruppe omfatter artikler om flygtninge og mental helse. **Anne Kirstine Bovbjerg** belyser eksistentielle og samfundsmæssige aspekter ved det at være flygtning og blive konfronteret med anderledesheden. **Mia Antoni Stæhr** beskriver udviklingen af traumatiseringssymptomer hos børn fra Kosovo samt vurderer effekten af et kortvarigt psyko-educativt program for disse børn. **Malin Wiking** påviser, at individualiserende og sygdomsorienterede opfattelser af traumatisering hos flygtninge har en negativ effekt på disses selvopfattelse og mentale helse. Der foreslås en ændring af dette i retning af en øget kontekstualisering gennem forebyggende, ressource-orienterede indsatser.

Den tredje gruppe rummer artikler, der belyser identitetsaspekter i kulturmøde. **Mathias Blob** undersøger kulturbegrebet som en artikulation, vi kan foretage punktvis. Artikulationerne er tolkninger, hvilket medfører et krav om etiske overvejelser, idet disse artikulationer finder sted ved kontrastering af *de andre* og *os*. **Erik Schultz** beskriver, hvorledes national identitet bliver et uklart begreb i en tid, hvor der udvikles en global kultur. **Iben Jensen** undersøger, hvordan faglig identitet bliver et centralt begreb i forståelsen af professionelle samtaler i interkulturelle sammenhænge. **Rashmi Singla** beskriver behovet for at psykologer og andre behandlere overskrider eurocentriske grænser i fagligheden og inddrager psykologisk viden fra forskellige verdensdele. **Sven Mørch** undersøger konsekvenserne af, at indvandrerunge undersøges i forskningsparadigmer, der enten fokuserer på social integration eller kulturidentitet. Overfor dette peges der på vigtigheden af at tage udgangspunkt i de unges perspektiv, der handler om individualisering. **Iram Khawaja** analyserer positioneringstendenser overfor minoritetsdrenge og påviser væsentlige andetgørelsesmekanismer i forhold til deres deltagelse i den danske folkeskole.

Marianne Hedegaard beskriver skole-projekter med pædagogiske principper for hvorledes man kan bruge børnenes historiske betingelser og kulturelle baggrund som motivationsfaktorer og derved styrke læreraktiviteterne. **Mette Moos & Tine Toftegård Petersen** diskuterer kulturel identitet og interkulturel kommunikation i det globaliserede samfund - og peger på at en ændring af diskursiv praksis i forhold til kultur er en forudsætning for at skabe etnisk ligestilling på arbejdsmarkedet i Danmark. **Ole Steen Kristensen** tager udgangspunkt i ideen om organisationer som kulturelle fænomener og det vises, hvorledes der er en gensidig afhængighed mellem organisationskulturer og emotioner.

Den fjerde gruppe omhandler vold i forskellige sociale og kulturelle sammenhænge. **Libby Tata Arcel** diskuterer køns-specifikke torturformer udført af statslige magtudøvere. De fysiske og psykiske konsekvenser af seksuelt misbrug beskrives og der peges på mulige forebyggende foranstaltninger overfor denne form for kønsrelateret tortur. **Peter Elsass** tager udgangspunkt i psykologens *advocay-rolle* for de civile, der i stigende grad er de primære ofre ved krige. Det påpeges, at der skal udvikles begreber til at styrke kulturpsykologiens vigtige opgave med at udvikle interventioner mod denne form for vold.

Den femte gruppe artikler rummer tre artikler, der på forskellig vis beskæftiger sig med forholdet mellem kultur og personlighedsstruktur. **Jens Berthelsen** beskriver, hvorledes menneskers muligheder og selvopfattelser ændres, når kulturen ændres – og dermed ændres de psykologiske teorier ligeledes. **Carsten René Jørgensen** viser, hvorledes ændringer i kultur og socialkarakter påvirker den terapeutiske relation. **Joan Copjec** anvender en Lacaniansk inspireret personlighedsmodel og moralopfattelse som baggrund for en forståelse af aktuelle kulturelle og politiske fænomener.

Udenfor temaet om kultur rummer dette nummer af Psyke & Logos et debatindlæg af **Benny Karpatschof**, samt to anmeldelser, skrevet af henholdsvis **Erik Schultz** og **Jan Nielsen**.

De mange artikler om transkulturel psykologi belyser emnet fra mange sider, hvilket har været vores intention. Artiklerne er skrevet dels af forskere, der i mange år har tegnet området, dels af nye forskere på området.

God læselyst.

LITTERATUR

McLUHAN, M. (1967) Mennesket og Medierne. København: Gyldendal

SCHUTZ, A. (1964) Collected Papers II. Studies in Social Theory. The Hague:
Martinus Nijhoff.